RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

RPO-586139-III/08/JP

00-090 Warszawa Tel centr 0-22 551 77 00
Al Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Warszawa, 21 kwietnia 2008 r.

Pani
Jolanta FEDAK
Minister Pracy
i Polityki Społecznej

Szanowna Pani Minister

Pragnę uprzejmie Panią Minister poinformować, że do Rzecznika Praw Obywatelskich ponownie zaczęły wpływać wnioski dotyczące nadania przepisowi art. 183 § 1 Kodeksu pracy - regulującego wymiar urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego - takiego brzmienia, aby uwzględniał zwiększony wymiar tego urlopu dla pracowników adoptujących bliźnięta.

Problem ten był już sygnalizowany przez Rzecznika Praw Obywatelskich w wystąpieniach skierowanych do Ministra Pracy i Polityki Społecznej w dniu 3 października 2002 r. (RPO-416884-VIII-AF/02) oraz Przewodniczącej Sejmowej Komisji Polityki Społecznej i Rodziny w dniu 12 lutego 2003 r. (RPO-416884-VIII/03/AF/EW). Argumentacja przedstawiona przez Rzecznika nie została jednak podzielona przez przedstawicieli Rządu.

Wymaga podkreślenia, że w art. 18 Konstytucji RP ustanowiono obowiązek sprawowania przez Państwo opieki i ochrony małżeństwa, rodziny, macierzyństwa i rodzicielstwa. Ustrojodawca wziął zatem pod uwagę zarówno kryterium podmiotowe (małżeństwo i rodzina) jak i przedmiotowe (macierzyństwo i rodzicielstwo). Gwarantowana Konstytucją ochrona nie ogranicza się zatem do formalnych związków kobiety i mężczyzny (małżeństwa), lecz dotyczy podmiotów faktycznie uczestniczących w macierzyństwie i rodzicielstwie. Macierzyństwo oznacza szczególny związek matki i dziecka, wynikający m. in. z biologicznej specyfiki organizmu kobiety i przebiegu procesu ciąży. Odnosi się więc zarówno do okresu przed, jak i po urodzeniu dziecka. Rodzicielstwo natomiast oznacza związek pomiędzy dzieckiem a jego rodzicami, realizujący się przede wszystkim w okresie dzieciństwa, a znajdujący prawny wyraz w instytucji władzy rodzicielskiej oraz obowiązkach rodziców względem dzieci.

Wśród instytucji prawnych wspierających rodzicielstwo znalazła się również wprowadzona w związku z kodyfikacją prawa pracy instytucja urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego (obok urlopu macierzyńskiego). Ważną społecznie rolę związaną nie tylko z macierzyństwem, ale i rodzicielstwem, odgrywają również dalsze rozwiązania prawne towarzyszące zmianom Kodeksu pracy. Obejmują one rozszerzenie zakresu podmiotowego osób uprawnionych do urlopu macierzyńskiego w drodze stworzenia możliwości korzystania z niego (przy spełnieniu określonych warunków) obok pracownicy - matki także przez pracownika - ojca wychowującego dziecko, a następnie stworzenie możliwości korzystania nie tylko przez pracownicę, ale także przez pracownika z prawa do urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego, jeżeli przyjął on dziecko na wychowanie i wystąpił o przysposobienie dziecka lub przyjął dziecko na wychowanie jako rodzina zastępcza.

Wśród rozwiązań prawnych ostatniego okresu wspierających macierzyństwo i rodzicielstwo na uwagę zasługuje również zmieniony od 1 grudnia 2006 r. wymiar urlopu macierzyńskiego i urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego. W zróżnicowanym modelowaniu wymiaru urlopu macierzyńskiego w zależności od kolejności porodów i liczby dzieci urodzonych przy jednym porodzie do głosu dochodzą względy natury społecznej. Te same względy dochodzą do głosu w odniesieniu do wprowadzonych zmian, dotyczących urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego. Powiększeniu uległ wymiar tego urlopu w powiązaniu z przesunięciem granic wieku dziecka przysposobionego.

Przedstawione wyżej zmiany wychodzą naprzeciw oczekiwaniom społecznym.

Wracając do przedmiotu niniejszego wystąpienia Rzecznik Praw Obywatelskich podziela wyrażony w 2002 r. przez Ministra Pracy i Polityki Społecznej pogląd, że urlop macierzyński i urlop na warunkach urlopu macierzyńskiego są instytucjami, których cele są zbieżne, ale nie tożsame (pismo znak: B.D.G.1.077-115/02 z dnia 23 października 2002 r.). Podkreślenia jednak wymaga, że obie te instytucje ściśle się ze sobą zazębiają. Proces macierzyństwa wraz z przyjściem na świat dziecka traci swój prymat na rzecz procesu opiekuńczego i wychowawczego. Funkcje opiekuńczo-wychowawcze, które składają się na pojęcie rodzicielstwa, pełnią rodzice bez względu na to, czy są to rodzice biologiczni czy zastępczy.

Urlop na warunkach urlopu macierzyńskiego traktowany jest równoważnie z urlopem macierzyńskim i za czas jego trwania osobie uprawnionej (kobiecie albo mężczyźnie) przysługuje zasiłek macierzyński (art. 29 ust. 1 pkt 2 i 3 oraz ust. 4 - 4a ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, Dz. U. z 2005 r. Nr 31, poz. 267 ze zm.).

Nie bez znaczenia pozostaje również fakt, że ustawodawca dopuścił możliwość uwzględniania przy udzielaniu urlopu macierzyńskiego wcześniej udzielonego urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego - przewidując w art. 180 § 2 Kp wydłużony o 2

tygodnie wymiar urlopu macierzyńskiego dla pracownicy, która wychowując dziecko przysposobione lub przyjęte na wychowanie w rodzinie zastępczej, urodziła pierwsze dziecko. Trudno jest zatem znaleźć argumenty odmawiające pracownikowi adoptującemu bliźnięta prawa do zwiększonego wymiaru urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego w stosunku do pracownika adoptującego jedno dziecko. Wręcz przeciwnie, w przypadku przysposobienia bliźniąt wydaje się zasadne korzystanie przez pracownika ze zwiększonego wymiaru urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego. Biorąc pod uwagę zakres obciążeń obowiązkami opiekuńczo-wychowawczymi w zależności od liczby dzieci, dłuższy urlop ma umożliwić prawidłową realizację zwiększonych obciążeń związanych z tymi obowiązkami. Jak się wydaje cel ten przyświecał również regulacji prawnej przyjętej w art. 180 § 2 Kodeksu pracy. Ustalenie zatem jednego wymiaru urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego, wynoszącego maksymalnie 18 tygodni, bez względu na to czy dochodzi do adopcji jednego dziecka, czy bliźniąt jest nieuzasadnione zarówno z punktu widzenia społecznego jak również prawnego, gdyż stawia pracownika dokonującego adopcji bliźniąt w sytuacji mniej korzystnej w stosunku do adoptującego jedno dziecko.

Wypada zwrócić uwagę, że również w doktrynie wyrażana jest krytyka obowiązującej regulacji prawnej w zakresie wymiaru urlopu na warunkach urlopu macierzyńskiego. Jak podkreślają komentatorzy przepisów Kodeksu pracy w pracy zbiorowej „Prawo Pracy" pod redakcją naczelną Zbigniewa Salwy (Wydawnictwo prawnicze LexisNexis Sp. z . o., Warszawa 2004 r.) „...w stanie prawnym ukształtowanym ustawą z dnia 25 kwietnia 2001 r. o zmianie ustrawy - kodeks pracy wymiar ten w pierwszej kolejności uzależniony był od liczby dzieci przyjętych na wychowanie. Ustawa nowelizująca kodeks pracy z dnia 21 grudnia 2001 r. zależność tę zlikwidowała...Trudno takie rozwiązanie uznać za racjonalne i słuszne. Sytuacja osoby uprawnionej (pracownicy albo pracownika), która przyjęła dziecko na wychowanie, powinna być podobna do sytuacji pracownicy, która dziecko urodziła, a więc skoro wymiar urlopu macierzyńskiego zależy od tego, czy kobieta urodziła jedno dziecko, czy też poród był wielodzietny, to również wymiar urlopu na zasadach urlopu macierzyńskiego powinien być zróżnicowany w zależności od tego, czy kobieta przyjęła na wychowanie jedno dziecko, czy też jednocześnie przyjęła więcej dzieci. Tak więc z tego punktu widzenia za trafniejsze należy uznać rozwiązanie, które obowiązywało pod rządami ustawy z dnia 25 kwietnia 2001 r.".

Mając powyższe na względzie, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.) uprzejmie proszę Panią Minister o ponowne przeanalizowanie przedstawionego problemu i zajęcie stanowiska w przedmiotowej sprawie.

Z poważaniem

Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich
Stanisław [illegible]
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich